

Tieto sosiaalityössä

Sosiaalityön tieto, oppihistoria ja teoria -kurssin oppimispäiväkirja

Salla Lajunen

Sosiaalityön tieto, oppihistoria ja
teoria -kurssin oppimispäiväkirja

Kevät 2019

Johdanto

Maisterivaiheeseen siirryttyäni ja ensimmäiset kokemukset sosiaalityön käytännöstä saatuni olen huomannut pohdiskelevani kysymyksiä siitä, mitä oikeastaan opiskelen, kun opiskelen sosiaalityötä. Erityisesti ammatillinen yhteistyö muiden tieteenalojen ja ammattien edustajien kanssa on herättänyt pohdintoja myös siitä, onko sosiaalityöllä edes omaa teoriaa vai lainaammeko tietoa vain muista tieteistä? Jos sosiaalityöllä on teoriaa, niin mitä se on? Entä miten tieteellisen tiedon tulisi suhteutua käytännön työskentelyyn?

Koen tämän sosiaalityön tietoperustaa ja oppihistoriaa yhteen sitoneen opintojakson antaneen vastauksia kysymyksiini ja auttaneen minua integroimaan aiempaa melko hajanaista käsitystäni omasta tieteenalastani. Aiemmat omaa tieteenalaa koskevat pohdintani tiivistyvät kysymyksiin sosiaalityön tiedon kohteesta, luonteesta, tuottamisesta ja käyttämisestä. Tarkastelen oppimispäiväkirjassani sosiaalityön tietoa ja sen ominaispiirteitä näiden teemojen kautta. Pyrin siis oppimispäiväkirjassani vastaamaan kysymyksiini siitä, mikä on sosiaalityön tiedon kohde, minkälaista on nykypäivän sosiaalityön tieto ja miten sitä tuotetaan ja käytetään.

Tiedon kohde sosiaalityössä

Lääketieteellä on tietoa ihmisten sairauksista, niiden hoitamisen tavoista ja ennusteesta. Psykologiassa tiedon ja tietämisen kohteena on ihmisen mieli. Sosiologiassa tiedon ja tutkimuksen kohteena on yhteiskuntien rakenne ja sen muutokset sekä sosiaalinen toiminta. Mutta onko sosiaalityöllä yhtä selkeää tiedon kohdetta? Kurssin toisella luennolla ja siihen liittyvien ennakkotehtävien artikkeleissa käytiin läpi sosiaalityön tietokäytäntöjen historiaa erityisesti suomalaisessa kontekstissa, mutta myös maailmalla. Historian tarkastelu osoitti, kuinka sosiaalityön tiedon ja tietämisen kohde on muuttunut historian saatossa. Nykykäsityksemme sosiaalityön tiedon kohteesta on siten useiden historiallisten keskustelujen ja kiistojen tulos.

Esimodernien tietokäytäntöjen vaiheessa 1800- ja 1900- lukujen vaihteessa sosiaalityön tietämisen ja käytännön toiminnan kohteeksi määrittyivät ”pahatapaiset” ja ”huonohoitoiset” lapset sekä köyhät ja ”vaivaiset”. Modernien tietokäytäntöjen vaiheessa legalistinen tietoperusta jatkoi samaa linjaa määrittellen sosiaalityön tiedon ja toiminnan kohteiksi muun muassa punalesket ja -orvot sekä muut ”moraalisesti poikkeavat yksilöt”. (Satka 2019.) Yhteistä tähän mennessä näytti olevan, että sosiaalityön tiedon kohteeksi määrittyivät eritavoin yhteiskunnan näkökulmasta ongelmalliset ja ”moraalisesti arveluttavat” ihmiset ja ihmisryhmät ja heidän elämäntapansa. Itselleni oli hätkähdyttävää ymmärtää, kuinka alamme tietoperusta on lähtenyt liikkeelle hyvin patologisoivasta lähestymistavasta tiedon ja

toiminnan kohteisiinsa. Tietämisen ja toiminnan intressi lähti yhteiskunnan ja sen ylemmän kansaosan tarpeesta kontrolloida ja pitää ”kurissa” toiminnan kohteena olevia ”epäkelpoja” kansalaisia. Modernien tietokäytäntöjen vaiheessa legalistisen tietoperustan oheen alkoi kuitenkin syntyä uudenlaisia tietokäytäntöjä. Kimmoke uusien tietokäytäntöjen synnylle lähti liikkeelle sosiaalityön menetelmällisen kehittämisen tarpeesta. Huoltotyön ei-materiaalisen menetelmän kehittämiseen vastattiin Suomessa kahdella toisistaan poikkeavalla tietokäytännöllä, sosiaalitieteellistä tietoperustaa edustavalla saksalais-sveitsiläisellä perhehuollon menetelmällä ja psykologista tietoperustaa edustavalla amerikkalaisella caseworkilla. Nämä kaksi erilaista tietokäytäntöä muodostivat niin kutsutun metodikiistan osapuolet. (Ks. Toikko 2003.)

Sosiaalityön tiedon kohteen näkökulmasta tarkasteltuna näillä tietokäytännöillä oli sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Yhteistä niille oli, että sosiaalityön tiedon ja toiminnan kohteeksi määrittyi asiakkaan yksilöllinen tapauskohtainen tilanne, joka erona aiempiin tietokäytäntöihin ei enää yhtä vahvasti määrittynyt moraalisesti ongelmalliseksi. Kuitenkin metodikiistan osapuolet erosivat toisistaan olennaisella tavalla sen suhteen, millainen tieto asiakkaasta nähtiin merkityksellisenä. Amerikkalainen psykologisesti orientoitunut casework määrittäi tiedon kohteekseen asiakkaan mielen. Tällä tavoin orientoitunut sosiaalityöntekijä (silloinen sosiaalihoitaja) pyrki asiakasta haastattelemaan saamaan tietoa hänen mielen sisällöstään ja tulkitsemaan näin saatua tietoa psykologisten teorioiden kautta. Sosiaalitieteellisesti orientoituneessa perhehuollon menetelmässä tiedon kohteena olivat sen sijaan asiakkaan sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen historia. (Ks. mm. Toikko 2003.)

Koin perehtymisen 1950-luvun metodikiistaan olleen minulle yksi kurssin mielenkiintoisimmista aiheista. Ymmärsin, että kiistassa oli oikeastaan kyse kahden maailmankatsomukseltaan melko perustavasti eroavan näkökulman kohtaamisesta. Toinen näkökulmista etsi ihmisen ongelmiin syitä ja ratkaisuja ihmisen mielestä, siis ihmisestä itsestään, kun taas toinen näkökulmista lähti tarkastelemaan ihmisen tilannetta suhteessa ympäristöönsä, jolloin ratkaisujakin oli mahdollista lähteä hakemaan tätä kautta. Historian ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös nykypäivää. Vaikka nykyisessä sosiaalityön yliopistokoulutuksessa sosiaalitieteellinen teoriaperusta onkin saanut selkeästi vahvemman jalansijan, elävät molemmat näkökulmat kentällä edelleen rinnakkain. Amerikkalaisen caseworkin psykologinen suuntaus ilmenee näkemykseni mukaan erityisen vahvasti joillakin sosiaalityön aloilla, kuten esimerkiksi perheneuvolan sosiaalityössä. Nykypäivänä monet sosiaalityöntekijät lähtevät myös jatkokouluttautumaan psykoterapeuteiksi.

Itseäni hämmästytti suuresti metodikiistan äärimmäisen voimakas vastakkainasettelu. Toikko (2013) avasi artikkelissaan vastakkainasettelun taustoja; vastakkainasettelun voimakkuutta selittivät muun

muassa poliittiset ja arvovaltatekijät. Näkisin, ettei nykypäivän sosiaalityössä ole tarvetta samanlaiselle voimakkaalle vastakkainasettelulle, vaan tämän päivän sosiaalityöntekijän työorientaatiossa on sijaa molemmille lähestymistavoille. Sosiaalityöntekijän tulee ymmärtää ihmiselämän kokonaisuus, johon kuuluvat niin yksilön mielensisäiset kuin hänen sosiaaliseen ympäristöönsä liittyvät tekijät. Näistä kumpaakaan ei saa unohtaa.

Toisen modernin tietokäytäntöihin tullessa sosiaalityön tiedon ja toiminnan kohteen määrittely sai ymmärryksen mukaan merkittävästi aiemmasta poikkeavia näkökulmia. Sosiaalityön tiedon ja tietämisen kohteena ei nähty enää pelkästään asiakasyksilöitä tai asiakasryhmiä vaan koko väestön sosiaaliset tarpeet ja yhteiskunnalliset ongelmat. Ajanjakson tietokäytännöistä sosiaaliteknoeraattiset ja emansipatorisdiskursiiviset tietokäytännöt tosin lähestyivät näitä kohteita eri suunnista. Sosiaalityön tiedon ja siten myös toiminnan kohde alkoi siis määrittyä aiempaa laajemmin.

Tihentyneen modernin tietokäytännöt toivat sosiaalityöhön mukanaan uusia tiedon kohteita. Sekä liikeloudellisissa että pragmaattisissa tietokäytännöissä sosiaalityön uudeksi tiedon kohteeksi määrittyivät sosiaalityön ja palvelujärjestelmän käytännöt ja niiden vaikuttavuus (ks. Satka 2019). Olennaista kuitenkin lienee ymmärtää, etteivät nämä uudet tietokäytännöt tai aiemmatkaan ole korvanneet edellisiä. Pikemminkin jokainen tietokäytäntö on tuonut uusia asioita sosiaalityön tietämisen kohteeksi.

Mutta mitä siis opiskelen, kun opiskelen sosiaalityötä? Miten minun tulisi ymmärtää sosiaalityön tiedon kohde nykypäivänä? Kurssin lukemistosta suurimman vaikutuksen minuun teki Fjeldheimin ja kumppaneiden (2015) kirjoittama artikkeli, jossa tarkasteltiin syvällisesti Mary Richmondin kehittämisen sosiaalityön työmenetelmän, caseworkin, käsitettä. Mielestäni Richmondin caseworkin taustalla vaikuttava ymmärrys sosiaalityön tiedon ja toiminnan kohteesta sopii sosiaalityöntekijän teoreettisen ymmärryksen perustaksi myös nykypäivänä. Sosiaalityöntekijän tieto koostuu yksilöä ja tämän persoonaa koskevasta tiedosta sekä yksilön sosiaalista ympäristöä koskevasta tiedosta. Sosiaalista ympäristöä koskeva tieto tarkoittaa ymmärrystä ympäristön yksilölle tarjoamista resursseista ja aiheuttamista vaaroista, siis vaikutuksista yksilön elämään. Vastaavasti sosiaalityöntekijän työ on sekä suoraa, eli yksilöön kohdistuvaa työskentelyä, että epäsuoraa, eli ympäristöön kohdistuvaa työskentelyä. (Fjeldheim ym. 2015.)

Näkisin, että Richmondin käsitys sosiaalityön tiedon kohteesta on niin kokonaisvaltainen, että se kattaa oikeastaan myös useimmat edellä kuvatuista historian saatossa määrittyneistä sosiaalityön tiedon kohteista. Richmondin tiedon kohteen määrittelyssä minua viehättää sen anti käytännön asiakastyölle. Se ohjaa sosiaalityöntekijän etsimään tietoa ja ratkaisuja laajasti sekä asiakkaan mielestä että hänen

ympäristöstään. Koen, että Richmondin hahmottelema casework yhdistää edellä kuvaamani metodi-kiistan osapuolet nykypäivään sopivalla tavalla. Caseworkin ymmärtäminen edellä kuvatulla tavalla auttaa myös ymmärtämään sosiaalityön tiedon ominaispiirteitä suhteessa muihin tieteenaloihin. Sosiaalityö eroaa esimerkiksi lääketieteestä ja psykologiasta siten, että siinä pyritään aidosti ymmärtämään, kuinka yksilön sosiaalinen ympäristö mahdollistaa ja rajoittaa hänen toimintamahdollisuuksiinsa.

Tiedon luonne sosiaalityössä

Käytännön sosiaalityössä työskennellään vahvasti ihmiselämän konkreettisten asioiden äärellä; huolehditaan esimerkiksi asiakkaan toimeentuloon ja asumiseen liittyviä asioita. Välillä opintojeni aikana olenkin joutunut pohtimaan teorian ja käytännön välistä suhdetta. Millaista tietoa sosiaalityöntekijällä tulisi olla, jotta hän kykenisi hoitamaan käytännön asiakastyötään? Riittääkö sosiaalityöntekijän tietoperustaksi pelkkä teoreettinen tieto? Entä voimmeko edes kutsua sosiaalityötä professioksi, jos hyödynnämme työssämme myös kokemustietoamme ja ”arkijärkeä”?

Kurssin ensimmäisellä luennolla käsiteltiin tieteen ja yhteiskunnan välisessä suhteessa tapahtunutta ”käytäntökäännettä”. Käytäntökäännös merkitsi uutta, aivan mullistavaa tapaa ymmärtää tieteen ja käytännön toiminnan väliset suhteet. Enää ei tyydytä siihen, että tiedeyhteisö ja tutkijat tuottavat tietoa omilla tahoillaan ja omista lähtökohdistaan, ja käytännön toimijat soveltavat näin tuotettua tietoa oman alansa ammattikäytännöissä. Käytäntökäänteeseen myötä on alettu korostaa tiedon tuottamista käytännön toiminnan yhteydessä ja aitoihin käytännön tarpeisiin. Kyse on siis yhteistyöstä tutkijoiden ja käytännön toimijoiden välillä, sekä näin tuotetun tiedon arvioinnista suhteessa siihen, millaista hyötyä siitä on käytännön toiminnan kannalta. Käytäntökäänteeseen myötä tila on auennut myös tieteenalojen rajat ylittävälle yhteistyölle sekä asiakkaiden tai palvelunkäyttäjien kokemustiedon arvostamiselle. (Ks. Satka 2019.)

Käytäntökäänteeseen ymmärtäminen auttoi minua laajentamaan käsitystäni tiedosta ja asiantuntijatiedon luonteesta. Havaitsin, että aiempi käsitykseni tiedosta edusti jossain määrin vanhaa käytäntökäännettä edeltänyttä positivistista tiedekäsitystä ainakin siinä mielessä, että ajatuksissani korostui tieteellisen tutkimustiedon ylivalta suhteessa muuhun tietoon. Tämä näkyi esimerkiksi siten, että tunsin herkästi alemmuutta moniammatillisessa yhteistyössä psykologien ja psykiatrien rinnalla, jotka operoivat työssään vahvojen teorioiden ja tilastollisen tutkimustiedon varassa. Opintojaksolla ymmärsin, että sosiaalityö edustaa käytäntökäänteeseen jälkeistä modernin tietotyön professiota, joka operoi monenlaisella tiedolla, esimerkkeinä tutkimus- ja teorian tieto, intuitio ja hiljainen tieto, ammatillinen kokemustieto, käytännön viisaus ja elämän kokemus, tietämys laeista ja tietojärjestelmistä, tietämys

työkäytännöistä, oman alueen palveluverkoston ja oman organisaation toimintatapojen tuntemus, tietämys erilaisista työskentelymenetelmistä, konsultaatitieto muilta aloilta, asiakkaan tieto, kokemusasiantuntijatieto sekä ammatilliset arvot ja etiikka. (Ks. mm. Karttunen & Hietamäki 2014; ref. Satka 2019.) Ymmärsin myös, että käytännön asiakastyössä tiedon arvo mitataan ennen kaikkea siinä, mitä hyötyä tiedolla on asiakkaan ongelman ratkaisemisen kannalta. Olennaista ei siis ole, kuinka hyvin osaan nimetä työssä käyttämiäni tieteellisiä teorioita vaan se, että osaan yhdistää erilaisia tiedonlajeja asiakkaan hyödyksi.

Sosiaalityö ei ole eikä sen pidäkään olla pelkkää teorioiden soveltamista, sillä sosiaalityön tietokohdet ovat avoimia ja jatkuvasti muuttuvia. Pikemminkin sosiaalityöntekijän tulee käyttää monenlaista eri lähteistä nousevaa tietoa ja myös tuottaa jatkuvasti tietoa omasta työstään, sillä rutiinivastaukset eivät koskaan riitä sosiaalityön käytännön tarpeisiin. Asiakkaan ongelmien ratkaiseminen vaatii sekä tieteellistä tietoperustaa että asiakkaan arkiseen elämään liittyvien seikkojen tuntemusta ja näiden välistä vuorovaikutusta (Satka 2019). Ymmärsin kurssilla, että moninainen tietoperusta ei tee sosiaalityöstä epäprofessionaalisempaa vaan pikemminkin professionaalisempaa. Sosiaalityöntekijä on monipuolisella tiedolla työtään perusteleva erityisasiantuntija.

Tiedon luonteen ymmärtämisestä edellä kuvaamallani tavalla on seurauksensa tiedon tuottamisen ja käyttämisen tapoihin. Tarkastelenkin seuraavaksi, kuinka käytäntökäänte on vaikuttanut tiedon tuottamisen ja käyttämisen tapoihin sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen kentillä.

Tiedon tuottaminen ja käyttäminen sosiaalityössä

Käytäntökäänteeseen ymmärtäminen on laajentanut käsitystäni paitsi sosiaalityön tiedon luonteesta, mutta myös sen suhteesta käytännön työhön. Kurssin aikana esiteltiin uusia pragmatismiin liittyviä sosiaalityön tietokäytäntöjä. Pragmatismilla viitataan tieteenfilosofiseen suuntaukseen, jossa ajatellaan, että tieteellisessä tutkimuksessa tulisi tuottaa käytännön kannalta relevanttia tietoa, ja tiedon arvo punnitaan sen käytännön toiminnalle tuottaman hyödyn perusteella (mm. Satka 2019 & Muuri-nen 2019). Kyse on siis erityisesti käytäntökäänteeseen jälkeen suosiota saaneesta tieteenfilosofisesta suuntauksesta. Uusiin tietokäytäntöihin tutustuminen auttoi minua ymmärtämään käytännössä, kuinka tieteen ja käytännön suhteet käytäntökäänteeseen jälkeisessä sosiaalityössä rakentuvat. Uusien tietokäytäntöjen tarkastelussa koin erityisen hedelmällisenä verrata, kuinka käytännön sosiaalityöntekijöiden, yliopistojen tutkijoiden ja sosiaalityön asiakkaiden suhteet tietoon rakentuvat tietoa tuottaessa ja käytettäessä.

Pragmatismiin liittyvistä tietokäytännöistä sosiaalityön käytäntötutkimus oli jo ennen kurssin alkua ehtinyt tulla itselleni tutuksi viime syksyisen opintojaksomme myötä. Sosiaalityön

käytäntötutkimuksessa keskeistä on tiedon tuottaminen yhteistyössä tutkijoiden, käytännön toimijoiden ja usein myös asiakkaiden kanssa. Uggerhøj (2014) kuvasi artikkelissaan Norjassa ja Tanskassa toteutettua yliopistojen ja kuntien välistä käytäntötutkimusprosessia esimerkkinä siitä, kuinka kunnioittava vuorovaikutus tutkimusprosessin osapuolten välillä voi olla mahdollista. Hän kuvaili käytäntötutkimusprosessia jatkuvana neuvotteluna tutkijoiden ja käytännön toimijoiden välillä, jossa tieteen ja käytännön intressien yhtensovittaminen on tärkeää. Tällaisissa läpi tutkimusprosessin käytävissä neuvotteluissa tapahtuu osapuolten välistä molemminpuolista oppimista. Uggerhøj korosti, että sosiaalityön tutkijoiden ja työntekijöiden tulisi haastaa perinteinen käsityksensä siitä, mitä sosiaalityö on, jotta tieteen ja käytännön toiminnan yhteisen sävel voisi löytyä.

Itse käytäntötutkimusprosessin kokeneena voin todeta, etteivät asiat käytännössä aina suju Uggerhøj'n kuvaamalla tavalla; koimme yhdessä työparini kanssa omassa käytäntötutkimusprosessissamme suuria yhteydenpitoon liittyviä haasteita yhteistyössämme käytännön toimijoiden kanssa. Yhteydenpidon haasteiden taustalla vaikuttivat todennäköisesti organisaation työntekijöiden suuri vaihtuvuus ja kiire. Näkisinkin, että Uggerhøj'n kuvaaman kaltainen prosessi edellyttää ennakkoehtona molempien osapuolten aitoa sitoutumista prosessiin. Sitoutuminen puolestaan edellyttää aikaa, suhteellisen vakaata työtilannetta sekä kehittämishalua. Uggerhøj'n kuvaus käytäntötutkimusprosessista vaikutti mielestäni hieman idealistiselta ottaen huomioon sosiaalityön kuntaorganisaatioiden tämän hetkisen tilanteen Suomessa.

Huttemann ja Sommerfeld (2008) kuvasivat artikkelissaan tieteen ja käytännön välistä vuorovaikutusta kehämäisenä rakenteena, jossa tiede ja käytäntö muodostavat molemmat oman episteemisen järjestelmänsä. Nämä episteemiset järjestelmät kohtaavat toisensa hetkellisesti, kun ratkaistavana on käytäntöön liittyvä ongelma. Tässä tieteen ja käytännön ”yhteistyön pisteessä” käytännön ongelma operationalisoidaan tutkimuskysymykseksi ja osapuolet tekevät yhteistyötä ongelman ratkaisemiseksi. Yhteistyössä tuotetut ratkaisut viedään käytäntöön ohjeistuksina ja uusina toimintakäytäntöinä ja tieteen maailmaan tieteellisinä diskursseina, joiden pohjalta voidaan lähteä tutkimaan esimerkiksi sitä, voisiko tuloksia yleistää myös yksittäistä käytännön kontekstia laajemmin. (Mts., 165.)

Huttemannin ja Sommerfeldin (2008) artikkelissaan kuvaama tieteen ja käytännön yhteistyön tapa tulee mielestäni lähelle käytäntötutkimuksen ideaa. Käytäntötutkimus kuvaa tätä tieteen ja käytännön kohtauspaikkaa siis ”yhteistyön pistettä”. Ymmärsin, että heidän ydinajatuksenaan oli esittää neuvottelu lähestymistapa tieteen ja käytännön yhdistämiseen. Tieteen tuottamaa tietoa ei voi vain yksioikoisesti soveltaa käytäntöön, vaan tieteen ja käytännön välillä tarvitaan vuoropuhelua, neuvottelua ja yhteistä ongelmanmäärittelyä.

Myös Pohjola kumppaneineen (2015) sekä Palsanen ja Kääriäinen (2016) esittelivät artikkeleissaan pragmatistiseen traditioon liittyviä uusia tietokäytäntöjä. Heidän kuvaamansa tietokäytännöt erosivat Uggerhøjn sekä Huttemannin ja Sommerfeldin esittelemistä tietokäytännöistä siten, että niissä asiakkaat oli nostettu tiedon tuottamisen prosessissa selkeästi aiempaa keskeisempään asemaan. Pohjolan kuvaama yhteistutkijuus ja Palsanen ja Kääriäisen kuvaama yhteiskehittäminen näyttäytyivät itselleni hyvin samankaltaisina tietokäytäntöinä. Molemmissa tietokäytännöissä tietoa palvelujärjestelmän kehittämiseksi tuotettiin yhteistyössä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa. Verrattuna aiemmin esiteltyihin käytäntötutkimuksen tietokäytäntöihin, tutkijoiden rooli tiedon muodostuksessa vaikutti suhteellisen rajatulta; tutkijat lähinnä raportoivat prosessin vaikutuksista toimijoille. Asiakkaiden kannalta osallistuminen tasavertaisena kumppanina tiedon tuottamiseen ja arvioimiseen oli voimaannuttava ja eheyttävä kokemus (Palsanen & Kääriäinen 2016; Pohjola ym. 2015).

Pohjola kumppaneineen (2015) tarkasteli yhteistutkijuuden prosessia käyttäen apunaan vaihtoalueen käsitettä. Vaihtoalueella tarkoitetaan niitä vuorovaikutteisia kohtaamispaikkoja, joissa uutta tietoa rakennetaan (Satka 2019; Pohjola ym. 2015, 175). Pohjolan mukaan yhteistutkijuus muodosti tietokäytännön, jossa tieto rakentui vuorovaikutteisella vaihtoalueella. Vuorovaikutteisella vaihtoalueella yksi taho ei yksin määritä keskustelua vaan keskustelu syntyy vapaassa vuorovaikutusprosessissa kaikkien osallistujien kesken. Vuorovaikutteisella vaihtoalueella asiantuntijuus on jaettua ja osapuolet löytävät yhteiset kommunikoinnin keinot. Tällainen tiedonmuodostus poikkeaa merkittävästi perinteisestä, asiakas–ammattilainen asemasta, jossa ammattilainen määrittelee pitkälle vuorovaikutuksen ehdot ja kielen. Jälkimmäistä voidaan kuvata yksisuuntaisen vaihtoalueen käsitteen avulla. (Mts., 182–183.)

Koen, että vuorovaikutteinen vaihtoalue käsitteenä kuvaa hyvin käytäntökäänteen jälkeistä tapaa suhtautua tiedon tuottamiseen. Voisiko jopa sanoa, että käytäntökäänteen myötä tiedon tuottamisen tavassa on siirrytty vähitellen yksisuuntaiselta vaihtoalueelta vuorovaikutteiselle vaihtoalueelle. Tie-deyhteisöllä ei enää ole valtaa määrittää yksisuuntaisesti tiedon tuottamisen ehtoja. Toisaalta vaihtoalueen käsite liittyy mielestäni merkittävänä osana kaikkeen tiedon tuottamiseen sosiaalityössä, ei pelkästään yhteistutkijuuden tai yhteiskehittämisen tietokäytäntöihin. Tiedon tuottamisessa tulisi pyrkiä vuorovaikutteiselle vaihtoalueelle kaikessa asiakkaan kanssa tehtävässä työssä. Lisäksi vuorovaikutteiselle vaihtoalueelle pyrkimisen merkitys korostuu erityisesti moniammatillisessa yhteistyössä asiakkaiden asioissa.

Uusia pragmatismiin liittyviä sosiaalityön tietokäytäntöjä esiteltiin myös luennoilla. Heidi Muurinen puhui luennollaan kokeilemalla kehittämisestä, jolla on vahva yhteys pragmatismiin. Kokeilemalla kehittämisessä kokeilut nähdään arvokkaana tapana tuottaa ja arvioida tietoa. Kyse on oikeastaan

abduktiivisesta päättelystä; parhaan mahdollisen selityksen päättelemisestä. (Muurinen 2019.) Muurisen esittelemässä tietokäytännössä oli edellisten tietokäytäntöjen tapaan kyse tiedon tuottamisesta sosiaalityön käytännöissä, mutta erona edellisiin tutkijoiden ja asiakkaiden rooli vaikutti pienemmältä. Ymmärsin, että kyseessä on tietokäytäntö, jossa käytännön työtä tekevä sosiaalityöntekijä omaksuu tutkijan roolin kehittääkseen työtään. Asiakkaan rooliksi ainakin Muurisen luennolla selostamissa esimerkeissä jäi lähinnä palautteen antaminen, mutta miksei kokeilevaa kehittämistä voisi hyödyntää myös edellä kuvatun yhteistutkijuuden yhteydessä. Koen, että Muurisen selostama kokeilemalla tutkiminen voisi olla osa aivan jokaisen sosiaalityöntekijän työtä. Tällainen jatkuvasti työskentelykäytäntöjään kriittisesti arvioiva ja kehittävä ote kuvaa oikeastaan sitä, mitä nykyaikana tietotyöläisiltä yleensä odotetaan. Kokonaan toinen asia on se, antaako organisaatio tähän aina mahdollisuuden.

Nanna Isokuorti kuvasi kurssin luennolla implementointitutkimusta. Implementoinnilla tarkoitetaan tutkimustietoon perustuvien toimintatapojen käytäntöön saattamista. Implementointitutkimuksella puolestaan tarkoitetaan tämän prosessin tarkastelua erilaisissa toimintaympäristöissä. (Isokuorti 2019.) Tietokäytäntönä implementointi eroaa näkemykseni mukaan merkittävästi aiemmin esitellyistä uusista tietokäytännöistä, sillä itse implementoinnissa kyse ei niinkään ole tiedon tuottamisesta vaan ennen kaikkea sen käyttämisestä. Koko prosessin lähtökohtana siis on ”valmiin” tiedon sovittaminen käytännön toimintakontekstiin. Implementoinnin yhteydet tällä hetkellä käymääni muutosjohtamisen kurssiin ovat ilmeiset. Implementointitutkimuksessa tutkitaan sitä, kuinka muutosprosessia tulisi johtaa, jotta tieto saataisiin saatettua käytäntöön parhaalla mahdollisella tavalla. Erona edellä esitelyihin tietokäytäntöihin on myös se, että implementoinnin voidaan nähdä toteuttavan myös hyvin perinteistä, käytäntökäännettä edeltävää ymmärrystä tieteen ja käytännön välisistä suhteista, jonka mukaan käytännössä sovelletaan tiedeyhteisön tuottamaa tietoa. Toisaalta asia ei ole näin yksioikoinen, sillä implementointia voidaan varmasti käyttää myös tavalla, joka korostaa tieteen ja käytännön välistä vuorovaikutusta tiedon tuottamisessa.

Kuvasin edellä kurssilla esitellyjä sosiaalityön uusia tietokäytäntöjä, joille yhteistä oli niiden sitoutuminen pragmaattiseen tieteenfilosofiaan. Käytäntökäänteestä huolimatta sosiaalityön kentälle on viime vuosikymmeninä tullut myös toisenlaisia uusia tietokäytäntöjä, jotka edustavat perinteisempää tapaa ymmärtää tieteen ja käytännön välinen suhde. Esimerkkinä tällaisesta uudesta tietokäytännöstä on lääketieteestä lähtöisin oleva näyttöön perustuva toiminta (evidence-based-practice), joka lähtee liikkeelle ajatuksesta parhaan tutkimustiedon yhdistämisestä asiantuntijan osaamiseen (ks. Salokelkilä 2019). Näyttöön perustuva toiminta (EBP) on saanut sosiaalityön kentällä osakseen vahvaa kritiikkiä. On muun muassa esitetty, ettei tieteen tulosten yksioikoinen soveltaminen sosiaalityön

monimutkaisiin ilmiöihin ole mahdollista. Toisaalta yhteiskunnallinen ja poliittinen tilaus näyttöön perustuvalla toiminnalla on suurta, sillä ymmärrettävästikin niukkuuden olosuhteiden vallitessa on järkevää panostaa vain sellaiseen työskentelyyn, joka on todistettavasti tehokasta. Itse näkisin, että sosiaalityössä tarvitaan myös näyttöön perustuvaa toimintaa. Olennaista on se, millä tavoin sitä sovelletaan. Salokekkilä (2019) puhui luennollaan näyttöön perustuvasta lääketieteestä (EBM) ja totesi, ettei näyttöön perustuvien menetelmien käyttö terveystieteiden työssä saa tarkoittaa sitä, että tutkimustietoon perustuvia suosituksia sovelletaan kriittikittömästi. Tutkimustieto toimii siis päätöksenteon tukena, muttei ratkaise päätöstä; lääkärin tehtäväksi jää arvioida, mikä sopii yksittäiselle asiakkaalle hänen elämäntilanteessaan asiakkaan näkemykset huomioiden. Mielestäni tällainen kriittinen ja soveltava lähestymistapa näyttöön perustuviin käytäntöihin sopisi myös sosiaalityöhön.

Pohdinta

Olen oppimispäiväkirjassani tarkastellut kurssilla oppimaani suhteessa kysymyksiin sosiaalityön tiedon kohteesta, luonteesta, käytöstä ja tuottamisesta. Valitsin nämä teemat siksi, että niissä tiivistyvät aiemmat kysymykseni liittyen sosiaalityön tietoon ja tietämiseen. Eräs keskeisimmistä kysymyksistäni koski sosiaalityön tiedon kohdetta; mitä opiskelen, kun opiskelen sosiaalityötä? Koen erityisesti sosiaalityön oppihistorian tarkastelun auttaneen minua selkiyttämään käsitystäni tiedon kohteesta sosiaalityössä. Saavuttamani ymmärryksen sosiaalityön tiedon kohteesta voi tiivistää hyvin Richmondin käsitteisiin ”persoonaa” ja ”ihminen ympäristössään”. Sosiaalityön tiedon ominaispiirteenä on, että se näkee ihmiselämän kokonaisuuden laajasti; tiedon kohteena on ihmisen mieli ja sosiaaliset suhteet, unohtamatta yhteisöä ja yhteiskunnallisia olosuhteita, joissa ihminen elää.

Toinen keskeinen kysymykseni liittyi siihen, onko sosiaalityöllä omaa teoriaa ja jos on, niin mitä. Tähän kysymykseen vastauksen toi sosiaalityön tiedon luonteen uudenlainen ymmärtäminen kurssin aikana. Ymmärrän nyt, että sosiaalityön tietoperusta on moninainen; teoriat ja tutkimustieto ovat vain osa tietoperustaa. Sosiaalityön tietoperustan ominaispiirteenä voisi nostaa erityisesti asiakkaan kokemustiedon arvostamisen, jossa alamme voidaan pitää edelläkävijänä. Ennen kaikkea olen oppinut ymmärtämään, ettei moninaista tietoperustaa tarvitse hävetä vaan pikemminkin moninaisen tiedon joustava käyttö on merkki professionaalisuudesta.

Kolmas kysymyksistäni koski tieteellisen tiedon ja käytännön välistä suhdetta sosiaalityöntekijän työssä. Tiedon tuottamisen ja käyttämisen tapojen, siis sosiaalityön uusien tietokäytäntöjen, tarkastelu tarjosi uutta ymmärrystä tähän kysymykseen. Tietokäytäntöihin perehtyminen osoitti hyvin konkreettisella tavalla, että tieteellistä tietoa on mielekästä yhdistää sosiaalityön käytäntöihin; tiede ja käytäntö eivät siis ole toisistaan irrallisia maailmoja. Tieteen ja käytännön yhdistämisessä ei

kuitenkaan ole (pelkästään) kyse tutkimustiedon yksipuolisesta ”siirtämisestä” käytäntöön, vaan kyse on vuorovaikutteisesta prosessista tieteen ja käytännön välillä, jossa tietoa tuotetaan tiiviissä yhteistyössä käytännön kanssa molempien osapuolten tarpeita kuunnellen. Käytännön asiakastyössä sosiaalityöntekijä on asiantuntija, joka osaa käyttää monenlaista, myös teoreettista, tietoa asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen sopivalla tavalla asiakkaan kokemustietoa arvostaen.

Yhteenvedona voin todeta kurssin auttaneen minua selvittämään itselleni oman alan tietoperustaa. Kokonaisvaltaisempi ymmärrys oman alan tietoperustasta on kasvattanut ammatillista asiantuntijaidentiteettiäni. Saavuttamani ymmärryksen voi kiteyttää vaikkapa toteamalla: Nyt tiedän missä seison!

Lähteet

Luennot:

Isokuorti, Nanne (2019) Luento sosiaalityön tieto, oppihistoria ja teoria -kurssilla.

Muurinen, Heidi (2019) Luento sosiaalityön tieto, oppihistoria ja teoria -kurssilla.

Salokekkilä, Pirkko (2019) Luento sosiaalityön tieto, oppihistoria ja teoria -kurssilla.

Satka, Mirja (2019) Luennot sosiaalityön tieto, oppihistoria ja teoria -kurssilla.

Artikkelit:

Fjeldheim, Siri & Levin, Irene & Engebretsen, Eivind (2015) The theoretical foundation of social case work. *Nordic Social Work Research*, 5 (1), 42-55.

Huttemann Matthias & Sommerfeld Peter (2008) Relating Science and Practice in Social Work. A critical and constructive review of the concept of evidence-based practice. Teoksessa Inge Bryderup, (toim.) *Evidence Based and Knowledge Based Social Work*. Aarhus University Press, 155-171.

Palsanen, Kati & Kääriäinen, Aino (2016) Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset. Teoksessa Mirja Satka & Ilse Julkunen & Aino Kääriäinen & Ritva Poikela & Laura Yliruka & Heidi Muurinen (toim.) *Käytäntötutkimuksen taito*. Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede -institutet, 184–207.

Pohjola, Pasi & Pitkänen, Niina & Koivisto, Juha (2015) Sosiaalityön tietokäytännöt vuorovaikutteisina vaihtoalueina. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 23 (2), 174–188.

Toikko, Timo (2003) Sosiaalityön metodikiista. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 11 (4), 276 – 296.

Uggerhøj, Lars (2014) Learning from each other: collaboration processes in practice research. Nordic Social Work Research, 4 (1), 44-57.